

Sém és Hám fiai?

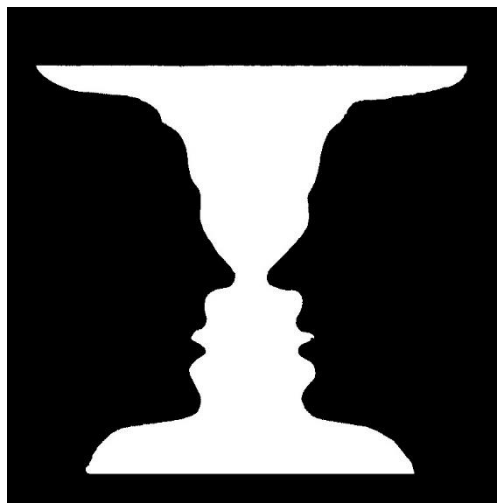
A héber nyelv helye
az afroázsiai és a sémi nyelvcsaládban

Biró Tamás

biro.tamas@btk.elte.hu, <http://birot.web.elte.hu>

2014. november 27.

A tanulás mint Gestalt-váltás

Az összehasonlítástól a családfáig

A történeti rekonstrukció klasszikus módszere

- Vegyünk rokon szavak egy listáját
- (Mi van a nyelv többi szintjével?)
- Rokon szavak:
 - Azonos / hasonló hangalak
 - Azonos / hasonló jelentés
- Kizárjuk a kölcsönzéseket és a nem szabályos hangmegfeleléseket.
- Mi lehet az a *proto-szó, amelyből a legvalószínűbb módon levezethető
 - Az egyes nyelvekben megfigyelhető hangalakok
 - Az egyes nyelvekben megfigyelhető jelentések

Házi feladat mára:

<http://www.birotd.hu/courses/2014-orzse/Bennett-Ex7.pdf>

	Akkád	Szír	Arab	Héber		*Proto-Sémi (hagyományos)	*Proto-Sémi (Huehnergard)
1, 5, 10	š	š	s	š		< *š	< *s
2, 6, 7	š	s	š	ś (s)		< *ś	< *ś
3, 4, 8, 9	s	s	s	s		< *s	< *ts

A protosémitől a tiberiási héberig

(hagyományos felfogás, *Bennett, Comparative Semitic Linguistics*, Paradigms A)

- Protosémi:

<i>p</i>	<i>θ</i>	<i>t</i>	<i>s</i>	<i>ś</i>	<i>š</i>	<i>k</i>	<i>x</i>	<i>ḥ</i>	<i>h</i>
<i>b</i>	<i>δ</i>	<i>d</i>	<i>z</i>	<i>l</i>		<i>g</i>	<i>γ</i>	<i>ʕ</i>	<i>ʔ</i>
	<i>θ̣</i>	<i>ṭ</i>	<i>ṣ́</i>	<i>ṣ̌</i>		<i>q</i>			
		<i>r</i>							
<i>m</i>		<i>n</i>							
							<i>y</i>	<i>w</i>	

- Tiberiási héber:

<i>p/f</i>	<i>š</i>	<i>t/θ</i>	<i>s</i>	<i>ś</i>	<i>š</i>	<i>k/x</i>	<i>ḥ</i>	<i>ḥ</i>	<i>h</i>
<i>b/β</i>	<i>z</i>	<i>d/δ</i>	<i>z</i>	<i>l</i>		<i>g/γ</i>	<i>ʕ</i>	<i>ʕ</i>	<i>ʔ</i>
	<i>ṣ́</i>	<i>ṭ</i>	<i>ṣ́</i>	<i>ṣ̌</i>		<i>q</i>			
		<i>r</i>							
<i>m</i>		<i>n</i>							
							<i>y</i>	<i>w</i>	

Hangzó IPA-táblázat:

<http://jbdowse.com/ipa>

Családfa

	arab	arámi	héber	ugariti	akkád	geez
* <i>ā</i> >	<i>ā</i>	<i>ā</i>	<i>ō</i>	<i>ā</i>	<i>ā</i>	<i>ā / a</i>
* <i>t</i> >	<i>t̄</i>	<i>t</i>	<i>š</i>	<i>t̄</i>	<i>š</i>	<i>š / s</i>
főnévragozás	van	nincs	nincs	van	van	nincs
szuffixragozás Sg. 1	<i>-tu</i>	<i>-et</i>	<i>-ti</i>	-T	<i>-āku</i>	<i>-kū</i>
szuffixragozás Sg. 2m	<i>-ti</i>	<i>-t(ā)</i>	<i>-ta</i>	-T	<i>-āta</i>	<i>-ka</i>
szuffixragozás Sg. 2f	<i>-ta</i>	<i>-tī</i>	<i>-t</i>	-T	<i>-āti</i>	<i>-kī</i>
határozott főnév	<i>al-</i>	<i>-ā</i>	<i>ha-</i>	∅	∅	∅?
Tört többes szám	van	nincs (?)	nincs (?)	nincs (?)	nincs (?)	van

- Hasonló nyelvek közelebbi rokonok, de...
- ... a családfa egy történetet mesél el.

Házi feladat

Következő órára: olvasandó és házi feladat

1. Olvasandó: Kenesei István (szerk.): *A nyelv és a nyelvek* (sok kiadás, pl. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1995). 11. fejezet, „A maradandó nyelv”.
2. Rokon szavak a sémi nyelvekben (Bennett: *Comparative Semitic Ling*, 1998: 44-45, exercise 9)
 - A <http://www.biro.tamas.hu/courses/2014-orzse/Bennett-Ex9.pdf> oldalon található táblázat tíz rokon szót tartalmaz akkádul, szírül (az arámi egy késő-ókori keresztény változata), geezül és arabul. Mindegyikben vastagon van szedve egy hang.
 1. Gyűjtse össze, minek mi felel meg. Például az 1. sorban akkád š ~ szír t ~ geez š ~ arab θ.
 2. Csoportosítsa ezeket: hány különböző megfelelési mintázatot talált?
 3. Az egyes csoportok mellé írja oda a megfelelő héber hangot is. Nem mindegyik szóhoz létezik rokon héber szó is, de ahol van, érdemes a hébert is feltüntetni.
 - Megoldását küldje a biro.tamas@btk.elte.hu címre. **Határidő**: nov. 26., szerda dél (12:00).

Viszlát jövő csütörtökön!